

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА,
БІЗНЕСУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

СІТНИКОВ ІВАН ЮРІЙОВИЧ

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної (магістерської) роботи

**УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ
ЕФЕКТИВНОГО ЕКОЛОГІЧНО-ЗБАЛАНСОВАНОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

спеціальність 073 «Менеджмент»

(освітньо-професійна програма «Менеджмент і адміністрування»)

**Науковий керівник: к.е.н.
Заїка Світлана Олександрівна**

Харків – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Результативність економічних перетворень в нашій країні багато в чому зумовлюється підвищенням ролі і значення управління земельними відносинами та земельними ресурсами. Це пов'язано з тим, що земля, крім її традиційних властивостей стала об'єктом ринкових правовідносин, об'єктом нерухомості, капітальним ресурсом, товаром.

Виникла потреба в розробці нових науково-обґрунтованих принципів і методів управління земельними ресурсами, розгляду наявного фонду земельних ресурсів в якості земельного потенціалу країни. Це, зокрема, вимагає розробки показників і методів оцінки використання земельних ресурсів, критеріїв вимірювання ефективності, напрямків і шляхів збереження і примноження, механізмів і методів регулювання. Необхідність вирішення цих завдань вдосконалення управління земельним потенціалом обумовлена не тільки недостатністю і не комплексністю нині діючих орієнтирів використання наявного фонду земельних ресурсів, націлених переважно на збільшення бази оподаткування при формуванні бюджетних доходів, але також і на створення ефективної системи забезпечення прав і гарантій для суб'єктів земельних відносин, на збільшення обсягів трансакційних операцій на земельному ринку, забезпечення приросту валового продукту, зростання продуктивності праці.

Дослідження основних напрямків підвищення економічної ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу в аграрному секторі національної економіки та внесення конкретних пропозицій щодо раціонального використання земельних ресурсів є досить актуальною проблемою в ринкових умовах

господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню стану земельних ресурсів, оцінці економічного родючості ґрунту, проблемам підвищення еколого-економічної ефективності використання землі присвячені наукові дослідження В.Г. Андрійчука, В.А. Борисової, В.Г. В'юн, П.І. Гайдучького, В.В. Горлачука, О.І. Гуторова, Д.С. Добряка, О.С. Дороша, О.А. Корчинської, А.Я. Сохничя, А.М. Третяка та інші.

В їх працях досить докладно викладені пріоритетні напрямки підвищення ефективності використання земельних ресурсів. Тим часом, стосовно до ринкової економіки, окремі аспекти даної проблеми залишаються недостатньо вивченими. До їх числа ми відносимо такі питання як: зміна складу і структури земельного фонду; вплив ресурсозабезпеченості на ефективне використання земельних ресурсів.

Ці маловивчені проблеми і визначили як вибір теми кваліфікаційного (магістерського) дослідження, так і обґрунтування його цілей і завдань.

Мета та задачі дослідження. Мета кваліфікаційної (магістерської) роботи полягає в науковому обґрунтуванні ефективного управління земельними ресурсами в контексті екологічно-збалансованого землекористування.

Для досягнення поставленої мети в роботі були визначені та вирішені такі завдання:

- вивчити економічну сутність земельних ресурсів як об'єкта управління;
- здійснити оцінку ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарському підприємстві;
- обґрунтувати заходи щодо збереження та відтворення родючості ґрунтів в підприємстві;
- розробити програму екологічно-збалансованого

землекористування та розрахувати економічну ефективність її впровадження.

Об'єктом кваліфікаційної (магістерської) роботи є земельні ресурси та фактори, що впливають на їх використання.

Предметом дослідження - є вивчення основних напрямків підвищення економічної ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах.

В ході проведених досліджень були використані праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти, які регламентують використання земельних ресурсів та їх охорону. Інформаційною базою для дослідження послужили матеріали Держкомстату України та первинні звіти бухгалтерського обліку підприємства, яке досліджувалось.

У процесі дослідження нами були застосовані такі методи як: абстрактно-логічний, монографічний, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, графічний, метод системного аналізу.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів дослідження полягають в опрацюванні рекомендації щодо підвищення ефективності управління земельними ресурсами на основі розробки заходів щодо збереження та відтворення родючості ґрунтів в підприємстві.

Опрацьовані рекомендації щодо підвищення ефективності управління земельними ресурсами сприятимуть підвищенню врожайності і якості виробленої продукції. Поліпшення кількісних і якісних характеристик врожаю сприятиме зниженню собівартості і матеріаломісткості продукції і забезпечить ефективне землекористування та конкурентоспроможність підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної (магістерської) роботи доповідалися і обговорювалися на конференціях: Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасний менеджмент: витоки, реалії та перспективи розвитку» (4 березня 2019 р., м. Львів), XII Міжнародній науковій конференції здобувачів вищої освіти «Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді» (15 березня 2019 року, м. Харків); II Міжнародній науково-практичній конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем» (11-12 квітня 2019 року, м. Харків).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної (магістерської) роботи викладено в 3 наукових працях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах» розглянуто: наукові засади формування, використання і відтворення земельного потенціалу аграрного виробництва; організаційно-економічні аспекти ефективного використання земельних ресурсів та їх інституційне забезпечення; методичні основи дослідження ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів в підприємстві» представлено: аналіз ресурсного потенціалу та фінансового стану підприємства і аналіз ефективності використання земельних ресурсів.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів»

наведено: використання екологічного маркетингу для підвищення ефективності землекористування та заходи щодо збереження і відтворення родючості ґрунтів в підприємстві; розроблено програму екологічно-збалансованого землекористування та наведено розрахунок її економічної ефективності.

ВИСНОВКИ

1. З розвитком цивілізації людина все активніше впливає на родючість ґрунту. Ступінь цього впливу визначається рівнем розвитку виробничих сил суспільства та об'єктивними умовами їх реалізації. Родючість ґрунту – це результат взаємодії природних і суспільно-економічних процесів, які відбуваються у конкретних умовах ведення землеробства. Відповідно до цього економічна наука розрізняє природну, штучну та економічну родючість ґрунту. Щодо останньої, то вона органічно поєднує природну та штучну родючість. Особливість такого поєднання полягає у тому, що, з одного боку, під впливом людської праці природна родючість змінюється, з іншого – в результаті тривалого активного використання землі штучна родючість об'єднується із природною.

2. Ефективність і раціональність землекористування визначаються дією сукупності умов і чинників. Один із пріоритетних є форма землекористування. Ринково-підприємницькі принципи і закони (максимізація прибутку, конкуренція) змушують усіх землекористувачів ефективно використовувати землю незалежно від форми землекористування. Жодна з них не має істотних переваг у порівнянні з іншими. Проте деякі з них забезпечують більшу стабільність, можливість більш реально розробляти бізнес-плани (приватна власність на землю, а точніше поєднання в одній особі землевласника і землекористувача

або довічне користування землею). Відносно збереження і відновлення родючості ґрунту, його підвищення ці форми мають істотні переваги у порівнянні з орендним землекористуванням.

3. Підприємство, що досліджувалось є самостійним суб'єктом господарювання. Воно динамічно розвивається. Обсяг товарної продукції в 2018 році порівняно з 2016 роком збільшився на 2711,4 тис. грн., тобто майже в три рази. Дані зміни відбулися за рахунок збільшення обсягу виробленої продукції зернових культур на 1415,4 тис. грн. та соняшнику на 1335,3 тис. грн. Обсяг товарної продукції був найнижчим у 2017 році. Пшениця вирощувалася лише в 2017 році. В структурі товарної продукції найбільшу питому вагу займає соняшник, лише в 2017 році на першому місці був ярий ячмінь. Але така ситуація склалася через несприятливі погодні умови, які негативно вплинули на урожайність соняшнику. Питома вага соняшника в структурі товарної продукції в 2018 році займає 55,2 %.

4. Показники ефективності використання земель в підприємстві, що досліджувалось за три останні роки переконливо демонструють, що площа посівів зернових майже не змінюється, а обсяг виробленої продукції зерна збільшився. Це зумовлено збільшенням урожайності ярого ячменю. З технічних культур підприємство вирощує лише соняшник, урожайність якого знизилась за аналізований період з 12,7 ц/га до 9,5 ц/га.

Структурні показники показали, що рівень розораності земель є високим і майже досягає 100 %. Виробництво валової продукції на 100 га зросло майже в 3,7 рази. Виручка від реалізації та прибуток на 100 га с.-г. угідь збільшились в 2,3 та 3,8 рази відповідно.

5. Ефективність є складною та багатоплановою категорією. Процес виробництва передбачає виробниче

споживання ресурсів, а зокрема основних засобів, земельних ресурсів, предметів праці та робочої сили з метою одержання окремих споживчих вартостей, які спроможні задовольнити відповідні потреби населення. Тому будь-яке виробництво передбачає раціональні й ефективні затрати ресурсів, а також отримання бажаних результатів. Проблема ефективності використання земельних ресурсів має комплексний характер. Ступінь впливу досліджуваних факторів на ефективність різноманітна. Виникає необхідність розробки системи управління земельними ресурсами, що буде сприяти ефективному їх використанню сільськогосподарськими підприємствами.

6. Екологізація землеробства, як одна із цілей екологічного маркетингу своїм соціальним наслідком матиме покращення умов життя за рахунок збереження або відтворення природного середовища і зростання доходів підприємства у зв'язку із підвищенням ефективності сільськогосподарського виробництва.

Екологічний маркетинг у землекористуванні спрямований на відтворення земельно-ресурсного потенціалу землі передбачає формування комплексу заходів, орієнтованих на вибір оптимального варіанта землекористування, наслідком реалізації якого має стати кумулятивне накопичення позитивних якісних змін параметрів землекористування, що, у свою чергу забезпечить формування умов для збільшення обсягів виробництва екологічно чистої продукції.

7. Для забезпечення екологічно-збалансованого землекористування нами розроблено оптимальну структуру посівних площ для підприємства, що досліджувалось, згідно з якою йому рекомендується зменшення площі посівів соняшнику до 33 га, та введення нової олійної культури - озимого ріпаку. Таким чином

землі зазнаватимуть меншої шкоди.

Також рекомендується збільшення площі посівів зернових культур з 58,68 % до 81,19 %. В тому числі площу посівів ярого ячменю необхідно збільшити з 125,6 га до 147,9 га. Так як в підприємстві пшеницю сіяли не кожного року і невеликими площами, то ми також рекомендуємо виділити під дану культуру 60 га.

Запропоновані заходи дадуть можливість підприємству отримати додатковий прибуток в розмірі 1030,59 тис. грн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

1. Сітніков І.Ю. Шляхи підвищення ефективності відтворення земельних ресурсів / І.Ю. Сітніков // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем» - Харків: ХНТУСГ, 2019 – С. 231-233.

2. Сітніков І.Ю. Класифікація інновацій в сільському господарстві / І.Ю. Сітніков // Матеріали XII Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти «Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді» - Харків: ХНАДУ, 2019. – С. 124-127.

3. Сітніков І.Ю. Економічний аналіз як база прийняття управлінських рішень / І.Ю. Сітніков, Ж.Т. Шевченко // Сучасний менеджмент: витоки, реалії та перспективи розвитку: тези доп. V Всеукр. студент. наук.-практ. конф., присвяч. 68-й річниці від дня народження д.е.н., професора Петра Степановича Березівського. - Львів, 2019. – С. 313-315.

АНОТАЦІЯ

Сітніков І.Ю. Управління земельними ресурсами в контексті ефективного екологічно-збалансованого землекористування

В кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено теоретичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах; опрацьовано наукові засади формування, використання і відтворення земельного потенціалу аграрного виробництва; розглянуто організаційно-економічні аспекти ефективного використання земельних ресурсів та їх інституційне забезпечення; вивчено методичні основи дослідження ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Проаналізовано сучасний стан використання земельних ресурсів в підприємстві; оцінено ресурсний потенціал та фінансовий стан підприємства розраховано ефективність використання земельних ресурсів.

Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів; запропоновано використання екологічного маркетингу для підвищення ефективності землекористування та заходи щодо збереження і відтворення родючості ґрунтів в підприємстві; розроблено програму екологічно-збалансованого землекористування та наведено розрахунок її економічної ефективності.

Ключові слова: земельні ресурси, аграрне виробництво, ефективне управління, ґрунти, відтворення родючості, екологічно-збалансоване землекористування.

ANNOTATION

Sitnikov I. The land management in the context of effective environmentally-balanced land use

The theoretical foundations of the effective use of land resources in agricultural enterprises are investigated; scientific bases of formation, use and reproduction of land potential of agrarian production are worked out; organizational and economic aspects of efficient use of land resources and their institutional support are considered; methodological bases of research of the effective use of land resources in agricultural enterprises are studied in the qualification (master's) work.

The current state of land resources use in the enterprise is analyzed; estimated resource potential and financial condition of the enterprise calculated the efficiency of land use.

Ways to increase the efficiency of land resources are proposed; proposed the use of environmental marketing to improve the efficiency of land use and measures to preserve and restore soil fertility in the enterprise; an eco-balanced land use program has been developed and an estimate of its economic efficiency is given.

Keywords: land resources, agricultural production, effective management, soils, fertility reproduction, environmentally-balanced land use.